

mgr inż. AGNIESZKA MŁODZKA-STYBEL

Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

ESENER

Europejskie badanie przedsiębiorstw na temat nowych zagrożeń w środowisku pracy

W artykule przedstawiono podstawowe informacje na temat badania europejskich przedsiębiorstw, przeprowadzonego przez Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy w 2009 r.

ESENER. A survey of European enterprises on new risks in the working environment

The article presents key information on a survey of European enterprises carried out by the European Agency for Safety and Health at Work in 2009.

Wstęp

Strategia Unii Europejskiej na lata 2007-2012 wyznacza Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (EU-OSHA) „czołową rolę w realizacji jej celów, związanych z poprawą warunków pracy w UE” [1]. Dotyczy to m.in. monitorowania zmian, zachodzących w środowisku pracy oraz ich oddziaływania na jej bezpieczeństwo – w celu podejmowania odpowiednich działań prewencyjnych. Zadania te realizuje, utworzone przez Agencję, Europejskie Obserwatorium Ryzyka (ERO, European Risk Observatory). Problematyka pojawiających się i narastających zagrożeń jest podejmowana w licznych publikacjach Agencji [2, 3], opracowanych przez ERO.

Pomimo szerokiego zakresu danych, gromadzonych przez EUROSTAT (m.in. w wyniku badań *Labour Force Survey*) oraz Europejską Fundację Poprawy Warunków Pracy i Życia, wyniki prac ERO jednoznacznie wskazywały na potrzebę przeprowadzenia dodatkowego badania w celu zebrania informacji dotyczących nowych zagrożeń w środowisku pracy. W związku z tym Agencja opracowała założenia europejskiego badania przedsiębiorstw (*European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks – ESENER*), którego celem było wspomaganie przedsiębiorstw w działaniu na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników.

Cele, metodologia i zakres europejskiego badania przedsiębiorstw

Ogólnoeuropejskie badanie przedsiębiorstw (ESENER) przeprowadzone przez Agencję miało na celu wspomaganie przedsiębiorstw w bardziej efektywnym działaniu na rzecz ochrony zdrowia, bezpieczeństwa oraz dobrostanu pracowników. Wyniki badania miały zapewnić osobom, odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki w dziedzinie bezpieczeństwa, informacje porównywalne na poziomie międzynarodowym, istotne przy opracowywaniu i wdrażaniu nowych programów. Cele badania związane były z dostrzeganiem potrzebą uzupełnienia wiedzy dotyczącej współczesnej problematyki bezpieczeństwa pracy, przydatnej dla dalszych prac Agencji związanych z przekazem informacyjnym, formułowaniem założeń dla przyszłych działań informacyjnych, kampanii, określaniem grup adresatów przekazu, sektorów i tematów.

Metodologia badania, opracowana przez Agencję, ukierunkowana była na uzyskanie danych dotyczących przedsiębiorstw, porównywalnych na poziomie międzynarodowym. Z grupy europejskich przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 10 pracowników, zarówno państwowych, jak i prywatnych, reprezentujących wszystkie sektory działalności gospodarczej (z wyłączeniem rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, gospodarstw domowych oraz organizacji eksterytorialnych), wyłoniono próbę zapewniającą niezbędną jakość badania. W pracach nad doborem struktury próby, uwzględniającej wymagane cechy przedsiębiorstw (m.in. kategorie wielkości) wykorzystano doświadczenia Europejskiej Fundacji Poprawy Warunków Życia i Pracy (Eurofound).

Opracowano dwie wersje kwestionariusza ankietowego – dla kadry zarządzającej oraz specjalistów ds. bezpieczeństwa pracy, w 41 wersjach językowych. Projekt kwestionariuszy był szeroko konsultowany. Dane zebrano w wywiadzie telefonicznym wspomaganym komputerowo (CATI).

Wywiady, przeprowadzone z wykorzystaniem kwestionariuszy, dotyczyły m.in.:

- zarządzania bezpieczeństwem pracy (ogólne zagadnienia związane z zarządzaniem bhp, oceną ryzyka zawodowego, kontrolą stanowisk pracy)
- zarządzania w aspekcie zagrożeń psychospołecznych w środowisku pracy
- przyczyn i przeszkód związanych z podejmowaniem w przedsiębiorstwie kwestii związanych z zarządzaniem bhp i ryzykiem psychospołecznym
- partycypacji pracowników (konsultacje, formalne przedstawicielstwo).

Wywiady, przeprowadzone w 2009 r., objęły 31 krajów: państwa członkowskie UE oraz Chorwację, Turcję, Szwajcarię i Norwegię. Łącznie wywiady przeprowadzono z 28 649 kierownikami i 7226 przedstawicielami ds. bhp. Liczba i odsetek wywiadów przeprowadzonych ze specjalistami ds. bhp znacznie różniły się w zależności od państwa. Poza procesem konsultacji towarzyszących pracom na każdym etapie badań, w realizację przedsięwzięcia włączono instytucje badawcze (RAND Europe, Cardiff University).

Więcej informacji nt. metodologii i zakresu badań znaleźć można pod adresem <http://www.esener.eu>.

Pierwsze wyniki i ich interpretacje

Prace, związane z analizą i interpretacją wyników nie zostały jeszcze zakończone. Na obecnym etapie (2010 r.) sformułowano pierwsze wnioski dotyczące wyników ESENER:

- Europejskie przedsiębiorstwa podejmują działania zarówno formalne (oparte na polityce i procedurze), związane z ogólnymi zagadnieniami bhp oraz ryzykiem psychospołecznym, jak i mniej formalne (doraźne), szczególnie w odniesieniu do ryzyka psychospołecznego. Ustalona i udokumentowana polityka w zakresie bhp częściej dotyczy większych przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa, które nie prowadzą żadnej polityki w zakresie bhp, nie dokonują oceny ryzyka lub innych działań, argumentując to brakiem konieczności lub niedostatkami wiedzy.

- Ocena ryzyka lub podobne działania są częściej przeprowadzane w przedsiębiorstwach większych, a także w tych sektorach gospodarki, które są obciążone większym ryzykiem zaistnienia wypadków przy pracy. Ponad 1/3 organizacji – zwłaszcza mniejszych – zleca dokonanie oceny ryzyka zewnętrznym kontrahentom; istnieją tu jednak znaczne różnice między państwami.

- W ok. 40% przedsiębiorstw kwestie bhp są omawiane na spotkaniach kadry kierowniczej najwyższego szczebla, natomiast stopień zaangażowania pozostałych menedżerów w zarządzanie bhp określono jako bardzo wysoki lub dość wysoki w 3/4 firm. Wypadki przy pracy, dolegliwości układu mięśniowo-szkieletowego i stres związany z pracą stanowią najważniejsze zagadnienia z zakresu bhp w europejskich przedsiębiorstwach. Także przemoc psychiczna jest poważnym problemem w dość dużej liczbie organizacji.

- Ustalone i udokumentowane procedury zarządzania ryzykiem psychospołecznym są bardziej rozpowszechnione w dużych przedsiębiorstwach oraz w sektorach administracji publicznej, pośrednictwa finansowego, edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Przedsiębiorstwa starają się poradzić sobie z ryzykiem psychospołecznym, organizując szkolenia i wprowadzając zmiany w sposobie organizacji pracy. Jednak zaledwie ok. 1/2 respondentów informuje pracowników o czynnikach ryzyka psychospołecznego i ich wpływie na zdrowie i bezpieczeństwo. Przeszkodą w rozwiązywaniu problemu ryzyka psychospołecznego w przedsiębiorstwach jest, zgodnie z udzielanymi odpowiedziami, postrzeganie tej kwestii jako niewymiernej, a także niedostatek świadomości i brak odpowiednich środków i narzędzi.

- Spełnienie wymogów prawnych i żądania ze strony pracowników wydają się głównymi powodami podejmowania zarówno ogólnych kwestii bhp, jak i problemu ryzyka psychospołecznego. Kadra kierownicza uważa, że udział pracowników jest głównym czynnikiem decydującym o sukcesie zarządzania zarówno bhp, jak i ryzykiem psychospołecznym. Z tego względu rola partnerów społecznych nadal ma zasadnicze znaczenie we wdrażaniu efektywnych działań.

Wyniki badań potwierdzają znaczne różnice w podejściu do kwestii bezpieczeństwa w poszczególnych krajach. Pozytywnie wyróżniają się m.in. państwa skandynawskie oraz Wielka Brytania i Holandia, w których częściej stosowana jest sformalizowana polityka w zakresie bhp oraz zarządzania ryzykiem psychospołecznym. W Danii, Wielkiej Brytanii, Szwecji i Estonii ocena ryzyka zawodowego jest wykonywana przeważnie przez dane przedsiębiorstwo we własnym zakresie, co wskazywać może na większy stopień zaangażowania w kwestie bhp.

Analiza wyników dla poszczególnych krajów napotyka jednak na pewne trudności interpretacyjne, sygnalizowane przez niektóre krajowe punkty centralne Agencji (np. Portugalia, Słowenia). Wskazuje to na potrzebę dalszych prac, prowadzonych przy udziale krajowych punktów centralnych (rolę polskiego punktu centralnego Agencji pełni Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy), które znają regionalne uwarunkowania i kontekst krajowy.

Bazą badań ESENER w Polsce było łącznie 1860 wywiadów (1500 z menedżerami oraz 360 z przedstawicielami pracowników). Wywiady telefoniczne przeprowadzała firma TNS OBOP. Niski w porównaniu z innymi krajami stopień zwrotu ankiet dla Polski (zaledwie ok. 15%) powoduje, że wyniki dla kraju na tle UE muszą być interpretowane ostrożnie.

Porównanie wyników [4] uzyskanych dla przedsiębiorstw polskich z wartościami średnimi UE wskazuje na niższy niż średni poziom wdrożenia udokumentowanej polityki bhp w przedsiębiorstwach krajowych. Zagadnienia bhp są stosunkowo rzadko omawiane na spotkaniach kierownictwa. Niższy od średniej unijnej jest również poziom partycypacji pracowników w kształtowaniu bezpiecznego środowiska pracy. Dość duże zainteresowanie zagadnieniem zagrożeń psychospołecznych i dostrzeżenie tego problemu w przedsiębiorstwach nie przekłada się niestety na wdrażanie procedur prewencyjnych dotyczących tej problematyki.

W zakresie oceny ryzyka zawodowego lub innych czynności związanych z kontrolą stanowisk pracy wyniki dla Polski wskazują natomiast na wyższy niż średni wskaźnik realizowania tych procedur w przedsiębiorstwie we własnym zakresie (nie są zlecane innym, zewnętrznym firmom), a także relatywnie wysoki wskaźnik związany z badaniami pracowników przez lekarzy medycyny pracy.

Upowszechnianie wyników badania

Raport Agencji [5] prezentujący metodologię oraz pierwsze wyniki badań opublikowano w angielskiej wersji językowej w formie drukowanej oraz elektronicznej na stronach internetowych w dziale Publikacje (<http://osha.europa.eu/pl/publications>). Streszczenie najważniejszych wyników raportu zostało również opracowane i udostępnione w witrynie w wersjach językowych UE, m.in. w jęz. polskim (rys. 1.), [6]. Publikacje udostępnione w witrynie można pobrać bezpłatnie w formacie pdf. Narodowe wersje językowe rozpowszechniano także w formie drukowanej, m.in. za pośrednictwem krajowych punktów centralnych. W witrynie Agencji, na stronach Europejskiego Obserwatorium Ryzyka zamieszczono także interaktywne narzędzie (w językach urzędowych UE), prezentujące szczegółowe wyniki badania przedsiębiorstw (rys. 2.).

Rys. 1. Streszczenie raportu Agencji nt. europejskiego badania przedsiębiorstw w jęz. polskim
Fig. 1. Abstract of the Agency report on the survey of European enterprises in Polish

Rys. 2. Interaktywne narzędzie (<http://osha.europa.eu/sub/esener/pl>) prezentujące wyniki europejskiego badania przedsiębiorstw na temat nowych i pojawiających się zagrożeń
Fig. 2. Interactive tool presenting results of the survey of European enterprises on new and emerging risks

Agencja zajmuje się również popularyzacją wyników badań, w co włącznie są jej krajowe punkty centralne, również polski Krajowy Punkt Centralny (CIOP-PIB). W październiku br. w Katowicach odbyło się seminarium: „ESENER. Nowe i pojawiające się zagrożenia psychospołeczne w środowisku pracy”, z udziałem przedstawiciela Agencji, kierującego pracami Europejskiego Obserwatorium Ryzyka. Celem spotkania była popularyzacja wyników badania w środowisku krajowym. Podobne spotkania z udziałem przedstawiciela Agen-

cji, organizowane przez krajowe punkty centralne, odbyły się w wybranych krajach UE. Agencja zorganizowała także seminarium tematyczne, na którym zaprezentowano aktualne wyniki badań oraz kierunki dalszych prac. Tematyka ta prezentowana była również na kolejnym spotkaniu krajowych punktów centralnych w hiszpańskim Bilbao w listopadzie br.

Podsumowanie

Europejskie badanie przedsiębiorstw było pierwszym tego rodzaju przedsięwzięciem, realizowanym przez Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy. Opracowana metodologia badań, zgromadzony zbiór danych oraz pierwsze wyniki przeprowadzonych analiz stanowią istotny krok w kierunku monitorowania podejścia przedsiębiorstw do kwestii nowych zagrożeń w środowisku pracy, przede wszystkim w zakresie zarządzania bezpieczeństwem pracy oraz kwestii zagrożeń psychospołecznych. Wyniki badań stanowią kolejne źródło danych z zakresu problematyki bezpieczeństwa pracy o skali ponadnarodowej.

Uzyskany w wyniku badania ESENER zbiór danych stwarza możliwość porównania wyników krajowych ze średnią wartością dla UE, a także z innymi krajami, co wspomagać może opracowywanie i wdrażanie krajowych programów poprawy warunków pracy. Trudności w interpretacji wyników dla poszczególnych krajów, sygnalizowane przez niektóre krajowe punkty centralne, wskazują na konieczność dalszego doskonalenia metodologii gromadzenia danych i ich analizy porównawczej. W I kwartale 2011 r. Agencja planuje opublikowanie kolejnych raportów (*EU-OSHA 'secondary analyses' reports*), prezentujących wyniki pogłębionych analiz, opracowanych przy współudziale zaangażowanych w prace środowisk naukowych oraz partnerów społecznych. Działania, związane z upowszechnianiem wyników prac na poziomie narodowym realizować będą krajowe punkty centralne. Dostrzegana jest także potrzeba włączania się krajowych punktów centralnych w analizę i interpretację wyników dla poszczególnych krajów – ze względu na praktyczną znajomość uwarunkowań krajowych.

Wartość dodana, uzyskana poprzez badanie przedsiębiorstw, obejmuje także popularyzację tematyki bezpieczeństwa pracy, wskazanie nowych aspektów zagrożeń w środowisku pracy oraz podkreślenie znaczenia efektywnego zarządzania bezpieczeństwem pracy w kontekście zmieniających się uwarunkowań. Badanie przedsiębiorstw w krajach UE oraz związany z nim proces konsultacji, a także seria spotkań i seminariów dotyczących wyników badania stymulują szeroką, międzynarodową dyskusję oraz wymianę informacji w obszarze współczesnej problematyki bezpieczeństwa pracy.

PIŚMIENNICTWO

[1] *Podniesienie wydajności i jakości w pracy: wspólnotowa strategia na rzecz bezpieczeństwa i higieny pracy na lata 2007-2012*, KOM(2007) 62, Bruksela 2008 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0062:FIN:PL:PDF>

[2] *New and emerging risks in occupational safety and health* (Outlook 1) Annexes, European Agency for Safety and Health at Work, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2009, <http://osha.europa.eu/en/publications/outlook/new-and-emerging-risks-in-occupational-safety-and-health-annexes>

[3] *Nowe rodzaje ryzyka w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w pracy* (Przegląd 1), European Agency for Safety and Health at Work, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2009, http://osha.europa.eu/pl/publications/outlook/pl_te8108475enc.pdf

[4] *Overview of ESENER results: EU and Poland*. Eusebio Rial González, prezentacja na seminarium ESENER. Nowe i pojawiające się zagrożenia psychospołeczne w środowisku pracy, październik 2010, Katowice

[5] *European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks (ESENER) – Managing safety and health at work* European Agency for Safety and Health at Work, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010, http://osha.europa.eu/en/publications/reports/esener1_osh_management

[6] *Europejskie badanie przedsiębiorstw na temat nowych i pojawiających się zagrożeń (ESENER) – Streszczenie wyników*. European Agency for Safety and Health at Work, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010, http://osha.europa.eu/pl/publications/reports/en_esener1-summary.pdf

Publikacja opracowana na podstawie wyników uzyskanych w ramach I etapu programu wieloletniego pn. „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy” dofinansowywanego w latach 2008-2010 w zakresie zadań państwowych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy.

Konferencja,
29 listopada 2010, Warszawa

Zakład pracy wspólnym dobrem

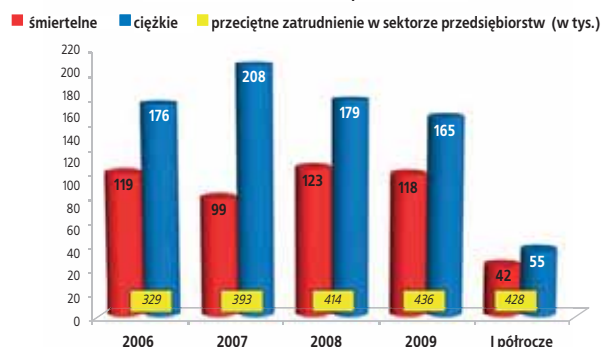
Kolejnym przedsięwzięciem w ramach kampanii pod nazwą „Bezpieczeństwo w pracy w budownictwie – upadki i poślizgnięcia”, realizowanej pod hasłem „Szczepić życie! Bezpieczna praca na wysokości” była konferencja pt. „Zakład pracy wspólnym dobrem”. To już piąta konferencja z tego cyklu, zorganizowana przez Państwową Inspekcję Pracy we współpracy z partnerami społecznymi.

Miejscem spotkania była siedziba Urzędu Dozoru Technicznego w Warszawie, a jego gospodarzami Tadeusz Jan Zając – główny inspektor pracy, Marek Walczak – prezes Urzędu Dozoru Technicznego, Janusz Niedziółka – okręgowy inspektor pracy w Warszawie, Ryszard Rodzoch – sekretarz Rady ds. Bezpieczeństwa Pracy w Budownictwie przy GIP.

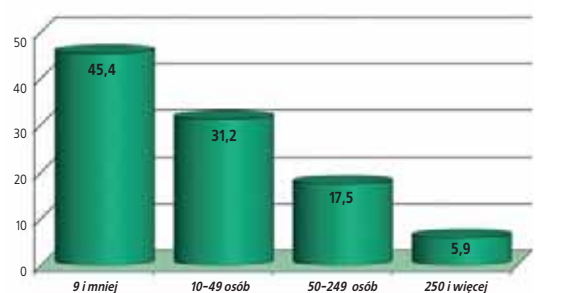
Głównym celem konferencji było promowanie dobrych wzorców i zasad bezpiecznej pracy w budownictwie. O potrzebie organizowania tego typu spotkań świadczą wymownie poniższe wykresy:

Liczba poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich w budownictwie w latach 2006 – 2009 oraz I półrocze 2010 r.

Źródło: dane GUS
lata 2006-2008 dane o wypadkach zaistniałych w danym roku; rok 2009 i I półrocze 2010 r. – dane o wypadkach zgłoszonych w danym roku

Wypadki śmiertelne przy pracy w budownictwie według wielkości przedsiębiorstw w 2009 r.

Źródło: dane PIP